

8. Kalzetta m'hijiex peduna,
Bokkla m'hijiex buttuna,
Ġinga mhix ċintorin,
U tax-xellug mhix tal-lemin.

9. Hobża m'hijiex pala,
Żarbun tat-tromba mhux
stvala,
Ghoqda m'hijiex ċoff,
U kbir mhux goff.

10. Qafra mhix takkalja,
Ghoqda m'hijiex malja,
Pannu mhux bellus,
U dejjaq mhux marsus.

11. Swejd m'huwiex luna,
Ġarruta mhix kartuna,
Taċċ m'huwiex musmar,
U tillima mhux xkatlar.

12. Lostru m'huwiex żebgħa,
Dabra m'hijiex tebgħa,
Mesħa mhux tffarfir,
U moffa mhix tmermir.

13. Qrada m'hijiex kallu,
Ta' kuljum ma hux tal-ballu,
Komdu mhux issikkat,
U jleqq mhux illustrat.

14. Hajta m'hijiex lenza,
Tal-moda mhux għall-
parenza,
Tal-mixi mhux għaż-żfin,
U prova mhux žanżin.

15. Labra mhix imsella,
Iswed mhux kannella,
Getti m'huwiex xprun,
U għaksa mhix pexxun.

16. Xaħam m'huwiex sonża,
Xkupilja mhix sponża,
Wara mhux quddiem,
U kull bidu għandu t-tmiem.

© Anġli Dougall

İĊ-ĊİTRATA TA' ŻERREK

Albert Ganado

Niftakar li meta kien għad għandi xi 14-il sena, fi żmien il-Karnival, il-papa` kien jibgħatni nixtri ċ-ĊİTRATA minn għand Żerrek li kellu l-ħanut tiegħu fi Strada Santa Lucia, il-Belt Valletta, fejn illum hemm l-Embassy Shopping Complex. Minn dak iż-żmien ta' ffit snin qabel il-gwerra, ma rajtha qatt iktar.

İċ-ċitrata kienet speċjalita` ta' Żerrek u sa fejn naf jien ma kien jagħmilha ħadd f'Malta barra minnu. Kellha forma tonda, ta' daqs ta' platt medjan, u meta tikkolha kienet tiġġebbed. Kienet speċi ta' qubbajt artab, kulur bejn griz u abjad. Naħseb li kienet miksija bl-għasel. Jekk hemm xi ħadd li jiftakarha, forsi jista' jagħti dettalji aktar preċiżi.

Ftakart f'din iċ-ċitrata meta sibt riklam ta' Żerrek fil-ktieb *Malta, its historical importance, its trade and its most remarkable sights*, stampat fl-1926 minn Chretien & Co, ta' Sda. Fianco, u 291 Sda Reale, Valletta. Dan ir-Riklam kien jinqara kif jidher hawn taħt. Minnu nafu min kien il-proprjetarju ta' Żerrek, u kien

propriu jirreklama l-qubbajt tiegħu bħala l-ispeċjalita` tan-negożju tiegħu.

© Albert Ganado

Nota tal-Editur

Fuq iċ-ċitrata tkellimna ma' Guido Lanfranco, il-President Onorarju tal-Għaqda, u qalilna li fl-1995 kien intervista mara miż-Żurrieq li kelmitu fuq kif kien isir it-tiegħ Malti għall-ħabta tas-snin għoxrin tas-seklu l-iehor, u kif kienu jiġu trattati l-mistednin u l-haddara. Minbarra l-borża mimlija biskuttini u pastini li l-għarusa kienet tagħti lil dawk li jżuruha biex jifirħulha u jagħtuha r-rigal tat-tiegħ, f'din l-intervista ssemma wkoll li l-familja tal-għarusa kienet tagħti ċitrata lill-parrinijiet u lix-xhieda. Skont dil-mara miż-Żurrieq, iċ-ċitrata kienet tkun "bħal torta žgħira, minn għewwa mimlija bl-intrita, u fil-wiċċ miksija bl-icing sugar". Dil-mara komplet tghid li billi fiż-Żurrieq dak iż-żmien, (bħall-lum), kienu jeżistu l-partiti, xi nies kienu jordnaw ċitrata ta' kulur mod, filwaqt li nies ta' partit ieħor kienu jordnawha kulur mod ieħor. U billi in-nies minn dejjem kienu inkejjużi, kien spiss jiġri li meta l-parrinijiet, ix-xhieda, u l-familja tal-għarusa kienu jkunu ta' partit differenti, kienu jaraw kif jagħmlu biex jinku lil xulxin bil-kulur taċ-ċitrata li jagħtu! Kien għalhekk li kien hemm min jinsisti li ċ-ċitrata tkun ta' kulur newtrali – isfar jew abjad, ngħidu aħna.

İkompli →

Silver Medals Awarded: Malta 1911 – Wembley 1925.

Giovanni Camilleri

ZERREK

SPECIALITA DI NOUGAT

Si accettano commissioni per Nozze e Battesimi

136, Strada S. Lucia & Private Rooms upstairs, Valletta

Meta dil-mara miż-Żurrieq semmiet "il-parrinijiet" x'aktarx li kellha f'rasha xi maghmudija – ghax nisa ohra qalulna li helu f'ghamla ta' torta tonda kien jinghata wkoll lill-parrinijiet fil-maghmudijiet. Kien hemm, pero, min qalilna li dal-helu kien ikun f'ghamla ta' qalb, u mhux tond.

Issa l-logika tghidiina li ċitrata ghandha x'taqsam maċ-ċitru. Isimgħu x'għid Erin Serracino Ingloft fid-dizzjunarju tiegħu "IL-MIKLEM" fuq iċ-ċitrata:

...helu magħqud, magħmul mill-meraq taċ-ċitrat b'hafna zokkor, li jinbiegħ fi bċeġjeċ ċatti u tondi, bħal domni kbar, imwahhlin fuq biċċa karta, imsejjah ukoll 'hara tas-summien'.

Bejn id-definizzjoni ta' Serracino Ingloft u bejn l-ispjegazzjoni tal-mara miż-Żurrieq hemm daqsxejn tad-differenza; imma fl-aħħar Itqajna mas-Sur Charles Bonaci tad-ditta *Croce Bonaci* li x'aktarx li solvielna l-misteru. Is-Sur Bonaci, jiftakar sewwa lil missieru jgħid li ċ-ċitrata kienet tkun magħmula minn-NASPRU, li bl-Ingliż jgħidulu *fondant* (jew ahjar *poured fondant*). In-Naspru hu magħmul minn hafna zokkor mahlul fl-ilma li jittella' fuq in-nar sakemm jagħli, mbagħad jithalla JINGIBED fit-tul; jiġifieri jithalla jtektek fuq nar bati sakemm l-ilma jtir u jibqa' biss iz-zokkor mahlul. Spiss kienu jzidulu l-meraq tal-lumi għat-toghma. Meta jiksah f'it, it-tahlita ta' zokkor artab tithabbat fit-tul sakemm tiġi qisha krema, titferra' fuq karta tal-ostji u, peress li tkun ratba, tiċċattja f'ghamla tonda b'diametru ta' madwar 15-il ċentimetru. Kienu jzejnuha bi fjuri magħmula mill-ġelu, biċ-ċirasa, bil-konfettura tal-larinġ, bil-ġewż, jew bil-ġellewż. Kienet tinghata b'rigal jew b'xi obbigazzjoni, bħal ngħidu aħna lix-xhieda fit-tiegħ, il-parrinijiet fil-maghmudijiet, u anke, skont is-Sur Bonaci, lill-qassis li jiġi jbierek id-dar wara l-Għid. Setgħet tinghata hafna toghmiet, u kienet tiehu l-kulur tajjeb hafna. Kienet komuni u ma jidhirx li kien jagħmilha biss Żerrek. Dnub li m'għadhiex issir.

TWEMMIN NIESNA FL-IMGHODDI

Anton Attard

Fl-ewwel xhur ta' l-1894, Vincenzo Busuttil, edukatur u kittieb prolificu, ppubblika l-kteieb bit-titlu 'Holiday Customs in Malta'. Kitba li jidher li ntoghbot hafna tant, li l-ġurnal bl-Ingliż *Malta Times* kien xandar għażliet minnha f'supplement mal-harġa tal-24 ta' Awwissu ta' l-istess sena.

Missirijietna kienu jemmnu bosta għidut li għaddewilhom ta' qabilhom, li 'llum, il-biċċa l-kbira tagħhom inisslu tbissima. Izda fl-antik, dawn kienu jitqiesu li huma minnhom, u hażin għalih dak li jittanta jmerihom. Dawn kienu jittrattaw diversi għemejjel jew qagħdijiet li, xi f'it jew wisq, minn żmien għal iehor, il-bniedem jista' jgħaddi minnhom jew jagħmilhom hu stess.

Nghid għalija, filwaqt li whud minn dawn l-għidut f'kitbet Busuttil kont iltaqjt magħhom f'diversi kitbiet, affarijiet oħrajn li semma' l-awtur, għalija, kienu ġodda għal kollox. Għalhekk, inhoss li jkun xieraq li għażla minn kitbietu ngħaddiha lil min bħali għandu għal qalbu l-folkor ta' gżiritna.

FEJQAN MILL-MARD

Fost is-superstizzjonijiet u twemmin li emmnu fihom ix-xjuħ tagħna, whud kienu marbuta mal-kura ta' xi mard partikulari. Meta hafna mill-medicini tallum kienu għadhom 'il bogħod, l-antiki kienu jemmnu li biex tfiegħ mid-deni jew xi uġiġħ ta' ras kulma kellek tagħmel kien li tghaddas saqajk fil-mishun,

wara li jintefa' fih xi f'it melh. Izda kien jinhtiegħ li, biex dan ihalli effett, il-melħ kellu jzidded minn xi xebba u mhux minn mara miżżewġa. Għad-deni, kienu jemmnu li hemm rimedju iehor. Dan jinzillek jekk toqtol fenek, tifthu u tpoġġieħ b'imsarnu għadhom shan fuq l-istonku tiegħek.

Zamma ohra b'rabta ma' fejqan kienet tkun fl-aqwa tagħha fi tmiem il-Ġimgħa Mqaddsa. Xi ommijiet kienu jistennew li tindaqq il-*Gloria*, biex wara jiġbru f'it fjuri tas-Sepulkru. Dan kienu jagħmluh għax kienu jemmnu li jekk dawn il-fjuri jintefgħu fl-ilma li bih jahslu t-trabi tagħhom, f'każ li dawn ikunu mardu minhabba xi qatgħa li jkunu hadu, dawn ifiequ. Wara li jahslu lit-tarbija, bl-istess ilma kienu jahslu lit-tfal l-oħra biex, jekk setgħu ittieħdu bla ma ntebħu, ifiequ huma wkoll.

Għall-fejqan ta' xi ferita jew musmar kienu jidilku l-balzmu. Il-balzmu kienu jagħmluh billi jiehdu bajda li t-tiġieġa tkun bidedet nhar il-Lunzjata, fil-25 ta' Marzu, titqieghed xi mkien fid-dlam, u kif tghaddi s-sena kienu jemmnu li din issir balzmu, lest biex jintuza għall-fejqan. Fl-istess hin, il-ferita, minbarra bil-balzmu, setgħet titfejjaq billi jfarrku l-fossili ta' snien ta' huta u jroxxu t-tifrik fuqha. Barra minn hekk, jekk iddenel ma' għonqok xi wahda mill-fossili kien ikollok protezzjoni minn xi gidma ta' serp velenuż.

Kien hemm riċetti kurjuzi ohra fejn jidhol il-fejqan mill-mard. L-uġiegh tar-rewmatizmu kien jittaffa jekk dak li jkun iżomm huta niexfa fil-but. Jekk imbagħad, fil-but iżzomm bajtra mqadda kien ikollok serhan mill-iskomdu tal-morliti.

Kienu jgħidu wkoll li, biex min jinfaraġ jitwaqqaflu d-dem, kulma għandu jsir hu li jqegħdulu muftieħ taht għonqu.

Kienu jemmnu wkoll li, jekk timrad bis-suffejra wara xi qatgħa, kont tikseb il-fejqan billi, jekk inti raġel,